

STUDIA OBSZARÓW WIEJSKICH
2018, tom 52, s. 139–155
<https://doi.org/10.7163/SOW.52.10>

KOMISJA OBSZARÓW WIEJSKICH
POLSKIE TOWARZYSTWO GEOGRAFICZNE
www.ptgeo.org.pl

INSTYTUT GEOGRAFII I PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA
POLSKA AKADEMIA NAUK
www.igipz.pan.pl

***Les miraculés* a bierność edukacyjna i zawodowa młodych mieszkańców wsi – case study Polska i kraje UE**

***Les miraculés* versus educationally and economically inactive young inhabitants of rural areas – case study of Poland and EU**

Anna Mijal

Uniwersytet Opolski, Wydział Ekonomiczny
ul. Ozimska 46a, 45-058 Opole
anna.mijal@uni.opole.pl

Zarys treści: Poziom wykształcenia jako składnik kompetencji może odgrywać ważną rolę w określaniu szans społecznego i materialnego sukcesu, jak i w podnoszeniu jakości życia jednostek i społeczeństw, tworząc odpowiednie warunki wzrostu gospodarczego. Znajduje to odzwierciedlenie zarówno w dokumentach strategicznych Unii Europejskiej, jak i poszczególnych państw członkowskich, stając się tematem debaty publicznej. Celem artykułu jest przedstawienie skali zjawiska bierności zawodowej i edukacyjnej młodzieży w wieku 15–34 lata w Polsce i w UE (młodzież NEET), w szczególności społeczności wiejskiej, w kontekście opinii mieszkańców wsi na temat wpływu wykształcenia na ich sytuację oraz oczekiwań w zakresie wykształcenia dzieci. Przez długi czas możliwość awansu społecznego poprzez edukację pozostawała w zasięgu jedynie najbardziej ambitnych i zdolnych jednostek, które ostatecznie opuszczały wieś jako *les miraculés*. Dla obszarów wiejskich UE-28 poziom wskaźników NEET w badanej grupie wiekowej wykazuje znaczące różnice, sięgające nawet kilkudziesięciu punktów procentowych. Istotną kwestią w analizie aktywności młodzieży NEET staje się ustalenie charakterystycznych podgrup badanej społeczności, opartych na identyfikacji przyczyn przynależności. Podjęta próba diagnozy skali problemu stanowi wyzwanie strategiczne wszystkich państw UE, w szczególności na obszarach wiejskich, w zakresie doboru adekwatnych rozwiązań. W opracowaniu wykorzystano metodę *desk research* w oparciu o dane Eurostatu, statystykę GUS, wyniki *Diagnozy społecznej 2015*, a także prace badawcze Instytutu Badań Edukacyjnych.

Słowa kluczowe: strategia, edukacja, bierność zawodowa, NEET.

Wprowadzenie – znaczenie edukacji w dokumentach strategicznych Unii Europejskiej

Edukacja, w tym uczenie się przez całe życie, odgrywa istotną rolę w strategiach gospodarczych i społecznych Unii Europejskiej (UE) i poszczególnych państw członkowskich. Jest ona podstawą rozwoju cywilizacji i ma znaczący wpływ na jakość życia społeczeństwa, a brak kompetencji nie tylko ogranicza dostęp do rynku pracy, ale także zwiększa ryzyko ubóstwa i wykluczenia społecznego (*Quality of life indicators...* 2018). Ogólna koncepcja rozwoju Unii Europejskiej, wskazana w strategii *Europa 2020...* (2010) i kierunki zmian w zakresie unijnej polityki w kolejnych latach i perspektywach finansowania znajdują odzwierciedlenie w wewnętrznych dokumentach strategicznych członków UE. Jest to szczególnie ważny problem, zważywszy na to, że w 2013 r. ponad 5,5 miliona młodych Europejczyków

w wieku 15–24 lat nadal było bezrobotnych i był to najwyższy poziom bezrobocia wśród młodzieży, jakie kiedykolwiek odnotowano w historii UE (Eurofound 2016, *Exploring...*),

Głównym dokumentem strategicznym, określającym cele rozwojowe Polski jest średniookresowa *Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r.* (SOR 2017), stanowiąca także zbiór wytycznych do przygotowywania oraz aktualizacji innych dokumentów strategicznych, w tym *Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012–2020* (SZRWRiR, 2012) oraz *Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020* (2013). Odpowiedzialny rozwój ma być oparty na wzroście gospodarczym, wynikającym z przedsiębiorczości, pracowitości, zasobów i umiejętności Polaków i powiązany z wielowymiarową solidarnością społeczną, której celem jest troska o dobro wspólne poprzez uzupełnianie potencjału miast i obszarów wiejskich (SOR, 2017). Ich rozwój zależy zarówno od zasobów, jak i od umiejętności efektywnego wykorzystania kapitału: ludzkiego, społecznego, ziemi, odnawialnych i nieodnawialnych surowców, postępu technologicznego oraz inwestycji (SZRWRiR, 2012).

Kapitał ludzki obejmujący wiedzę, umiejętności, postawy, zachowania i inne atrybuty zawarte w osobach jest zaangażowany w tworzenie indywidualnego, społecznego i gospodarczego dobrostanu (*well-being*). Oznacza to w konsekwencji podejmowanie wielopłaszczyznowych inicjatyw zachęcających ludzi do tworzenia indywidualnego i zbiorowego kapitału ludzkiego poprzez uczestnictwo w różnych formach edukacji, a także zdobywanie zawodowego doświadczenia.

Każde państwo członkowskie UE jest w dużej mierze odpowiedzialne za własne systemy edukacyjne i szkoleniowe oraz za treść programów nauczania (*Eurostat regional yearbook 2017*, s. 72). Systemy te obejmują różne formy kształcenia (formalne, pozaformalne, nieformalne), które przekładają się na jeszcze większą liczbę różnorodnych ścieżek karier zawodowych (Federowicz i Sitek i in. 2011, s. 247). Taki stan rzeczy powoduje szereg trudności w statystycznej ocenie wyników edukacyjnych, zwłaszcza w zakresie pomiaru wiedzy zdobytej poza formalnym systemem edukacji (np. poprzez czytanie jako rodzaj zajęcia rekreacyjnego lub kulturalnego) oraz umiejętności (głównie miękkich, nabytych poprzez interakcje społeczne), a jakość formalnych kwalifikacji nie zawsze jest łatwa do porównania zarówno w czasie, jak i w przestrzeni. Ważne jest zatem uzupełnienie informacji na temat poziomu formalnego wykształcenia i szkoleń wiedzą na temat uczestnictwa w pozaformalnych lub nieformalnych działaniach edukacyjnych (*Quality of life indicators...* 2018). Interpretując poziom wykształcenia dla całej populacji, należy także pamiętać, że obejmuje on starsze pokolenia, które zdobywały wykształcenie w czasach, kiedy formalne systemy edukacji były zupełnie inne (np. krótsze okresy obowiązkowej edukacji). Warto także podkreślić, że poziom wykształcenia w populacjach narodowych i regionalnych odzwierciedla nie tylko wyniki wewnętrznych systemów edukacyjnych, ale także wykształcenie imigrantów, a analizy porównawcze w tym zakresie dotyczą także zróżnicowania o charakterze czasowo-przestrzennym dla miast i obszarów wiejskich (*Quality of life indicators...* 2018).

Istota i typologia pokolenia NEET

Z punktu widzenia stopnia realizacji celów strategii *Europa 2020*, gromadzenie informacji o młodych osobach bezrobotnych i pracujących należy uzupełnić o dane dotyczące grupy osób stanowiących tzw. pokolenie NEET (Neither in Employment nor in Education and

Training, Not in Education, Employment, or Training; Jeżowski 2012, s. 477), co daje możliwość oceny odsetka bezrobotnych lub biernych zawodowo osób w wieku 15–29/34 lata, które nie uczą się, nie doksztalają i nie uczestniczą w żadnych formach szkoleń (Balcerowicz-Szkutnik i Wąsowicz 2017, s. 8). W przeciwieństwie jednak do bezrobocia czy zatrudnienia nie ma międzynarodowego standardu definicyjnego NEET, co może utrudnić pracę międzynarodowym doradcom. Pomimo tego, że żadnej z interpretacji nie można uznać za wyraźnie błędną, a niektóre są częściowo błędne lub niekompletne, to w większości z nich wiąże się NEET ze zniechęceniem, bezrobociem lub marginalizacją/wykluczeniem wśród ludzi młodych (Elder 2015, s. 3). Do tej kategorii badawczej należy zatem osoba w odpowiednim wieku (np. 15–24 lata, według Eurostatu: 15–29 lat, w Japonii 15–34 lata), która wykazuje brak zaangażowania w sferę edukacji oraz pracy jako w dwa podstawowe obszary życia społecznego, tzn. przedwcześnie kończy edukację, nie ucząc się i nie przygotowując do zawodu, a także nie pracuje (Serafin-Juszczak 2014, s. 46).

Zjawisko młodzieży biernej edukacyjnie i zawodowo stało się tematem amerykańskich badań już w latach 60. XX w., posługując się wówczas wyrażeniami typu *underclass* (ludzie spoza nawiasu społecznego) i *dropouts* (dzieci porzucające szkołę), a jeszcze wcześniej *idle youth* („bezczynna młodzież”) oznaczającym młodych ludzi, którzy nie podejmują zatrudnienia głównie ze względu na jego brak i nie zdobywają wykształcenia z powodu niewystarczających zdolności intelektualnych (Szczęśniak i Rondón 2011, s. 242). Termin NEET pojawił się po raz pierwszy w 1999 r. w brytyjskim raporcie *Bridging the Gap*, dotyczącym potrzeby ponownej integracji młodych ludzi w wieku 16–18 lat, którzy przynajmniej przez 6 miesięcy, porzuciwszy edukację, nie przenieśli się na rynek pracy (Rogozińska-Pawełczyk 2014, s. 112). W krajach hiszpańskojęzycznych w odniesieniu do tej grupy używa się określenia *generación 'ni-ni', ni estudia, ni trabaja, ni proyecta*, w Argentynie *los excluidos*, a w Meksyku *los ninis*, co odpowiada polskiemu określeniu „generacji NEET” czy też pokolenia ani-ani (Szczęśniak i Rondón 2011, s. 242). W języku włoskim NEET symbolizuje *generazione ne-ne, né studio né lavoro*, a także pojęcie *bamboccioni* („wielki bobas”). To ostatnie określenie stosowane jest jedynie wobec tej grupy młodzieży, która wyłącznie z uwagi na konsumpcyjny styl życia mieszka wraz z rodzicami, ograniczając tym samym wydatki na zaspokajanie własnych potrzeb (Szczęśniak, Rondón 2011, s. 242). Ze względu na bariery kulturowe (w tym językowe) warto zatem podkreślić konieczność zachowania dużej ostrożności w przedstawianiu informacji statystycznych i formułowaniu na ich podstawie generalnych wniosków. Charakterystyczny zestaw czynników istotnie wpływających na przynależność do pokolenia NEET obejmuje przede wszystkim (Eurofound 2016, *Analiza różnorodności...*):

- uwarunkowania społeczno-demograficzne, w tym głównie związane z wiekiem i obowiązkami rodzinnymi (np. młode kobiety);
- poziom wykształcenia – największy udział w strukturze młodzieży NEET stanowią osoby z wykształceniem średnim II stopnia (osoby „brakującego środka”), a prawdopodobieństwo dołączenia do nich maleje wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia (wykształcenie staje się zatem najlepszą ochroną przed bezrobociem i wykluczeniem);
- rejestracja w publicznych służbach zatrudnienia nie tylko jako sposób identyfikacji liczebności grupy NEET, ale także przygotowania programów wsparcia dla młodzieży;
- krótkotrwałe i długotrwałe bezrobocie, obowiązki rodzinne, choroba lub niepełnosprawność (struktura NEET), a tylko w niewielkim stopniu zniechęcenie (w wielu przypadkach nie jest możliwe określenie przyczyny przynależności do młodzieży NEET);

- zróżnicowanie pomiędzy grupami krajowymi – np. w państwach nordyckich, zachodnich i kontynentalnych największy udział stanowią na ogół osoby krótkotrwale bezrobotne, w niektórych państwach południowej części Europy większą część stanowią długotrwale bezrobotni i pracownicy zniechęceni. W Europie Wschodniej większość młodzieży NEET stanowią kobiety, a ich przynależność uwarunkowana jest przede wszystkim obowiązkami rodzinnymi.

Heterogeniczny charakter NEET oznacza zatem, że zarówno badania, jak i polityka musi rozpoczynać się od dezagregacji, aby móc zidentyfikować zróżnicowane cechy i potrzeby różnych podgrup badanej populacji (Furlong 2006). Rosnąca popularność wskaźnika NEET wymaga jednak, biorąc pod uwagę złożoność koncepcji i łatwość błędnej interpretacji, szczegółowej analizy podstawowych problemów młodzieży na rynku pracy – skali wykluczenia edukacyjnego (głównie w grupie wiekowej 15–19 lat), stopy bezrobocia ustalonej na podstawie międzynarodowych standardów, a także wskaźnika zatrudnienia, określającego poziom marginalizacji młodych ludzi wykonujących prace o niskim poziomie jakości (Elder 2015, s. 9). Pod względem technicznym kategoryzacja NEETs podlega operacjonalizacji za pomocą EU-LFS¹, przy użyciu następujących pięciu zmiennych (Mascherini i Ledermaier 2016, s. 33):

- poszukiwanie pracy w ciągu ostatnich czterech tygodni (SEEKWORK),
- powody, dla których nie występuje poszukiwanie pracy (SEEKREAS),
- dostępność do rozpoczęcia pracy w ciągu dwóch tygodni (AVAILBLE),
- powody, dla których nie można rozpocząć pracy (AVAIRESAS),
- czas trwania bezrobocia (SEEKDUR).

Jako podstawę diagnozy można wyróżnić w tym zakresie siedem kategorii NEET, których znajomość i szczegółowa analiza dają możliwość opracowania odpowiedniej polityki ograniczania ich liczebności oraz zapobiegania negatywnym skutkom ich występowania (Mascherini i Ledermaier 2016, s. 32–33):

- Re-uczestnicy NEET: młodzi ludzie, którzy wkrótce ponownie podejmą pracę, edukację lub szkolenia (zostali już zatrudnieni lub zapisani na edukację lub szkolenie);
- Krótkoterminowi bezrobotni (krócej niż 1 rok), którzy poszukują pracy, a do jej rozpoczęcia pozostało dwa tygodnie;
- Długotrwale bezrobotni (ponad 1 rok), którzy poszukują pracy i w ciągu dwóch tygodni mają szanse ją otrzymać. Osoby w tej kategorii są narażone na duże ryzyko wycofania się i wykluczenia społecznego;
- Bierni zawodowo i edukacyjnie z powodu choroby lub niepełnosprawności, czyli młodzi ludzie, którzy nie poszukują pracy lub nie mogą jej rozpocząć w ciągu dwóch tygodni i potrzebują większego, dedykowanego wsparcia społecznego;
- Niedostępni dla edukacji i rynku pracy ze względu na obowiązki rodzinne: do tej grupy należą ci, którzy nie szukają pracy lub nie mogą rozpocząć nowej pracy, ponieważ opiekują się dziećmi lub dorosłymi członkami rodziny lub mają inne obowiązki rodzinne;
- Zniechęceni pracownicy – młodzi ludzie, którzy przestali szukać pracy, ponieważ nie wierzą, że są dla nich jakiegokolwiek możliwości zatrudnienia. Są to w większości mło-

¹ Badanie siły roboczej na podstawie wywiadów bezpośrednich (LFS – Labour force survey) jest skierowane do wszystkich obywateli żyjących wyłącznie w prywatnych gospodarstwach domowych, w celu uzyskania informacji na temat szeroko rozumianego rynku pracy; [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Labour_force_survey_\(LFS\)/pl](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Labour_force_survey_(LFS)/pl)

de bezrobotne osoby o wysokim ryzyku wykluczenia społecznego, które bardzo często doświadczają słabych wyników w zatrudnieniu w trakcie ich życia zawodowego;

- Inni nieaktywni NEET: grupa zawiera wszystkie NEET, których powody przynależności do tej kategorii nie należą do żadnej z sześciu poprzednich (statystyczna kategoria rezydualna obejmująca wszystkich tych, którzy nie sprecyzowali żadnego powodu uzasadnienia ich statusu NEET).

Młodzież tworząca generację NEET jest często postrzegana jako osoby o niskim poczuciu własnej wartości, niskich kompetencjach społecznych, zniechęcone do podejmowania i utrzymywania zatrudnienia. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że za ich bierność społeczną odpowiadają nie tylko oni sami, lecz także uwarunkowania współczesnego rynku pracy i system edukacji niezachęcający do zdobywania wiedzy (Kaczmarczyk 2016, s. 9). Wśród przyczyn bierności edukacyjnej wymienia się także m.in. słabe wyniki w nauce, niepełnosprawność i brak środków na opłaty szkolne (Andrews 2018).

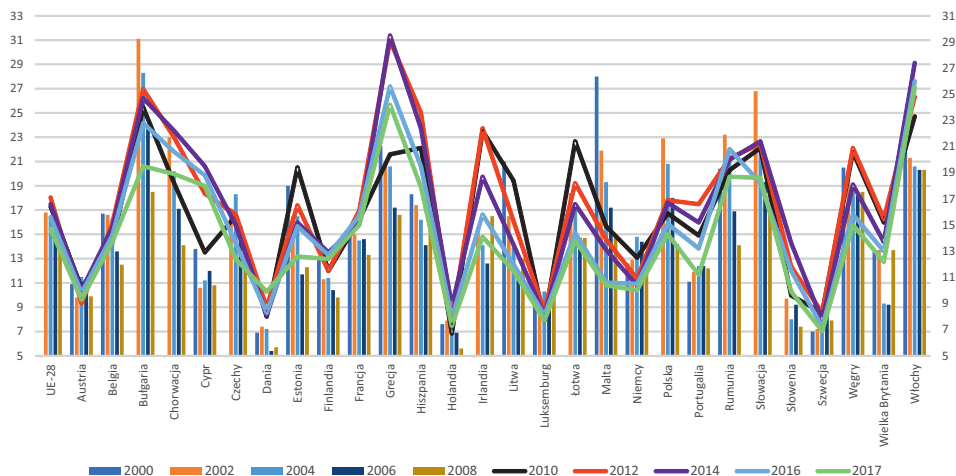
Przyczyny bierności edukacyjnej i zawodowej młodzieży

Wybór czasu przejścia od edukacji do świata pracy stanowi jedną z najważniejszych decyzji życiowych, a na przestrzeni dziejów i w różnych układach przestrzennych opierał się on na różnych wzorcach. Warto zauważyć, że przejście między edukacją a pracą staje się także odpowiednio mniej jasne – młodzi ludzie częściej zmieniają miejsca pracy (emigracja zarobkowa) i stanowiska, podejmują pracę w trakcie studiów (elastyczny czas pracy, praca sezonowa, w niepełnym wymiarze godzin), a już zatrudnieni – powracają do edukacji i szkoleń w celu podniesienia swoich kwalifikacji (*The transition from education to work*, 2018).

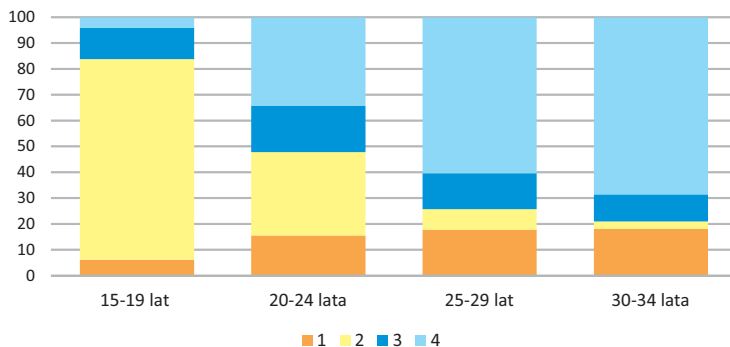
Po drugiej stronie znajdują się przedstawiciele generacji NEET. Na ryc. 1 przedstawiono poziom wskaźników NEET dla młodzieży w wieku 15–34 lata w państwach Unii Europejskiej w wybranych latach od 2000 do 2017 r. W skali UE-28 ich udział w 2017 r. wynosił nieco poniżej 15% (najwyższy – we Włoszech – 25,5% i w Grecji – 24,2%, a najniższy w Szwecji i Holandii – około 7%).

Dane UE-28 dotyczące młodzieży w wybranych grupach wiekowych z przedziału 15–34 lata w 2017 r. z punktu widzenia generacji NEET, a także osób pracujących, uczestniczących i nieuczestniczących w edukacji i szkoleniach, a także osób niepracujących, uczestniczących w edukacji i szkoleniach przedstawia ryc. 2.

W UE-28 w 2017 r. młodzież w wieku 15–34 lata korzystająca z różnych rozwiązań w zakresie formalnej i nieformalnej edukacji oraz szkoleń stanowiła ponad 41% ogółu populacji (w Danii ponad 58%, a w Rumunii poniżej 30%). Zdecydowana większość młodych ludzi (89,7%) w wieku 15–19 lat nadal korzystała w tym czasie z formalnych lub pozaformalnych form edukacji i szkoleń (najwyższy odsetek odnotowano w Luksemburgu i w Polsce – około 96%, a najniższy na Malcie i w Chorwacji 82–83%), tradycyjnie rozpoczynając pracę dopiero po ukończeniu studiów lub szkolenia, rzadko łącząc edukację z pracą (*The transition from education to work* 2018). W kolejnych przedziałach wiekowych zauważyć jednak należy wyraźnie malejącą tendencję w obszarze edukacyjnej i zawodowej aktywności (wzrost udziału generacji NEET). Dla osób w grupie wiekowej 20–24 lata tylko około 50% mieszkańców państw należących do UE-28 korzystało z różnych form edukacji i szkoleń (najwięcej w Holandii – ponad 67%, a najmniej w Wielkiej Brytanii – poniżej 39%). Dla ko-

Ryc. 1. Wskaźniki NEET dla młodzieży w wieku 15–34 lata w UE w wybranych latach okresu 2000–2017
NEET rates of young people aged 15–34 in the EU in selected years of the 2000–2017 period
 Źródło/Source: opracowanie własne na podstawie/own elaboration based on: *Participation rate of young people in education and training by sex, age and labour status (incl. NEET rates)*, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction> [12.09.2018].

Ryc. 2. Status zawodowy, edukacyjny i szkoleniowy młodzieży w wybranych grupach wiekowych 15–34 lata w UE-28, w 2017 roku (%). 1 – bierni zawodowo i edukacyjnie, 2 – niezatrudnieni, aktywni edukacyjnie, 3 – pracujący i aktywni edukacyjnie, 4 – pracujący, bierni edukacyjnie.
Employment, education and training status of young people aged 15–34, by age, in the EU-28 in 2017 (%). 1 – neither employed nor in education and training, 2 – not employed, but in education and training, 3 – employed and in education and training, 4 – employed, but not in education and training.
 Źródło/Source: *Participation rate of young people in education and training by sex, age and labour status (incl. NEET rates)*, Eurostat, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=edat_lfse_18&lang=en [12.09.2018].

lejszych roczników (25–34 lata) odnotować należy zainteresowanie formalną i nieformalną edukacją na poziomie 17,5% (UE-28 w 2017 r.), przy czym największe w Szwecji i Finlandii (około 38–39%), a najniższe w Rumunii (poniżej 3%).

W 2016 r. około 44,8% populacji UE-28 żyło w przeważającej mierze w regionach miejskich, nieco ponad jedna trzecia (36%) w regionach pośrednich oraz nieco poniżej jednej

piątej (19,2%) w regionach wiejskich (*Eurostat regional yearbook* 2018). W 2016 r. w UE regiony o jednych z najwyższych wskaźnikach NEET obejmowały często obszary wiejskie lub o charakterze peryferyjnym (*Eurostat regional yearbook* 2017). W zachodnich państwach członkowskich UE istniały czasem regiony o stosunkowo wysokich wskaźnikach NEET, zlokalizowane w obszarach miejskich charakteryzujących się tradycyjną specjalizacją w przemyśle ciężkim (Prov. Hainaut w Belgii – 20,3%, francuskie regiony: Picardie, Szampania-Ardeny i Nord-Pas-de-Calais – ponad 20% lub Tees Valley i Durham w Wielkiej Brytanii – 23,2%; *Eurostat regional yearbook* 2017).

W tabeli 1 przedstawiono udział osób młodych, niepracujących, nieuczących się i niedokształcających się oraz niekontynuujących nauki w Polsce w latach 2001–2017.

Na podstawie danych zawartych w tabeli 1 można sformułować istotne wnioski dotyczące generacji NEET w Polsce. W latach 2002–2008 odsetek osób biernych zawodowo i edukacyjnie w wieku 15–34 lata wykazywał tendencję spadkową, a w latach 2009–2013 wzrastał aż do poziomu ponad 17%.

W 2013 r. Polska bardzo dokładnie odzwierciedlała średnie unijne wskaźniki dotyczące młodzieży: 44,4% młodych ludzi zatrudnionych, 15,5% NEET i 16,5% bezrobotnych. Badana grupa składała się głównie z NEET z powodu obowiązków rodzinnych (31,3%) oraz osób krótkotrwale bezrobotnych (30,3%). Podczas gdy co drugi NEET był rejestrowany w publicznych służbach zatrudnienia, tylko 4,3% wszystkich młodzieży NEET otrzymywało pomoc finansową (Eurofound 2016, *Exploring...*).

Od roku 2014 zauważyć należy zmniejszanie się jego poziomu do 14,3% w ostatnim roku badawczym. Na szczególne podkreślenie zasługuje bardzo niski poziom wskaźnika NEET w 2017 r. wśród młodzieży w wieku 15–19 lat i malejąca tendencja dla grupy wiekowej 20–24 lata (w latach 2003–2008 oraz ponownie w latach 2014–2017) oraz 30–34 lata (w okresie 2004–2009 roku oraz 2014–2017).

Rozkład wskaźnika NEET według miejsca zamieszkania wskazuje jednak na niekorzystne różnice dla mieszkańców wsi w porównaniu z ludnością miejską. Luka w zakresie analizowanego wskaźnika w latach 2007–2015 (z wyjątkiem sytuacji w 2013 r.) uległa zmniejszeniu (Grabowska i in. 2015, s. 104)². W tabeli 2 zestawiono poziom wskaźników

Tabela 1. Młodzież w wieku 15–34 lata w Polsce, niepracująca, nieucząca się i niedokształcająca się oraz niekontynuująca nauki w latach 2001–2017

Wiek/Lata	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ogółem	21,8	22,9	22,3	20,8	19,8	18,0	15,7	14,2	15,1	15,9	16,4	16,9	17,4	16,7	15,8	15,1	14,3
15–19 lat	7,0	7,2	6,5	4,9	4,1	3,8	3,3	2,6	3,5	3,5	3,8	3,8	3,7	3,8	3,1	2,9	2,5
18–24 lata	23,7	24,0	22,8	20,4	18,7	17,2	14,5	12,3	13,8	14,5	15,4	15,9	16,4	16,0	14,7	14,1	12,8
20–24 lata	27,4	27,9	26,7	24,4	22,7	20,4	17,1	14,9	16,1	17,2	18,2	18,6	19,4	18,8	17,6	16,8	15,4
25–29 lat	28,5	30,4	29,5	28,8	27,3	24,3	21,6	19,3	20,5	21,6	21,4	22,1	22,7	21,2	20,5	18,9	18,0
30–34 lata	25,6	27,2	27,5	25,0	24,6	22,5	19,7	18,6	18,3	19,2	19,7	20,1	20,5	19,7	18,4	18,2	17,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Participation rate of young people in education and training by sex, age and labour status (incl. NEET rates)*, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>; <https://strateg.stat.gov.pl/dashboard/#/obszary-tematyczne/8> [12.09.2018].

² Różnice w bezwzględnych wartościach wskaźnika liczonego przez Eurostat w porównaniu z wynikami z *Diagnozy Społecznej* (2015) wynikają ze sposobu jego obliczania, szczególnie w odniesieniu do aktywności edukacyjnej. W *Diagnozie Społecznej* dotyczy ona sytuacji na moment badania, a w metodyce Eurostatu dotyczy 4 tygodni przed badaniem.

Tabela 2. Osoby bierne zawodowo i edukacyjnie (NEET) w Polsce w wieku 15–24 lata według płci i miejsca zamieszkania w latach 2000–2015 (%)

Miejsce zamieszkania/płeć	2000	2003	2005	2007	2009	2011	2013	2015
Ogółem	12,7	12,8	12,6	10,4	8,6	8,7	10,2	10,7
Miasto	10,8	11,2	11,6	9,6	7,3	7,2	8,3	10,5
Wieś	16,0	15,3	14,5	11,5	8,6	8,7	12,5	11,6
Kobiety	14,7	11,8	11,9	10,7	7,8	8,2	10,0	10,1
Mężczyźni	11,3	13,8	13,3	10,1	9,4	9,2	10,5	11,3

Źródło: I. Grabowska i in. (2015, s. 103).

NEET w Polsce w zależności od miejsca zamieszkania i płci na podstawie *Diagnozy Społecznej* (Grabowska i in. 2015).

Według danych z tabeli 2 wskaźnik NEET dla kobiet wykazywał zasadniczo tendencję spadkową do 2011 r. Dla mężczyzn natomiast wyraźne zmniejszenie jego poziomu miało miejsce dopiero w 2011 r., ale od 2013 r. podobnie jak dla kobiet nastąpił wzrost. Różnice w dynamice zmian wskaźnika NEET według płci w całym analizowanym okresie mogą być związane z większą aktywnością edukacyjną kobiet, ale niższą ich aktywnością zawodową. W 2015 r. nieznacznie pogorszyła się w obszarze analizy zarówno sytuacja kobiet, jak i mężczyzn.

NEET na obszarach wiejskich a *les héritiers* i *les miraculés*

Proces rozwoju obszarów wiejskich jest wypadkową oddziaływania wielu czynników, wynikających m.in. z dostępu do wysokiej jakości edukacji, zatrudnienia, ochrony zdrowia, dóbr kultury i nauki (SZRWRiR, 2012). Mimo istnienia wielu rzeczywistych i postrzeganych korzyści, które mogą przyciągnąć ludzi do życia na (niektórych) obszarach wiejskich (np. niższe koszty utrzymania, więcej przestrzeni, mniejsze zanieczyszczenie, mniej stresujący styl życia), to ich zestawienie z szeregiem (potencjalnych) wad (niższy poziom lokalnej edukacji lub szansa na zatrudnienie, trudności w dostępie do usług publicznych, np. transportowych lub brak miejsc rozrywki tzw. kultury wysokiej (*Eurostat regional yearbook* 2017) nie zawsze generowały wynik korzystniejszy dla wsi, zwłaszcza w relacji do sytuacji w miastach. Szczęólnego znaczenia nabiera zatem kwestia wyrównywania dostępu do edukacji, służby zdrowia i innych usług publicznych dla mieszkańców obszarów wiejskich (Czapiewska 2015, s. 101).

Przemiany, które dokonały się na obszarach wiejskich w ciągu minionych kilkunastu lat (głównie po wejściu Polski do UE) zainteresowały badaczy nauk społecznych patrzących coraz częściej na wieś z perspektywy nowych „paradygmatów” rozwoju: rewitalizacji, rozwoju wielofunkcyjnego i zrównoważonego czy też procesów demarginalizacji (Kaleta 1996; Kaleta 1998; Kłodziński 2011; Zabłocki 2004; Fedyszak-Radziejowska 2005). Zgodnie z przyjętą strategią rozwoju obszarów wiejskich w perspektywie 2020/2030 roku, mają one stawać się coraz bardziej atrakcyjnym miejscem pracy, zamieszkania, wypoczynku i prowadzenia działalności rolniczej lub pozarolniczej, które w sposób komplementarny mają przyczynić się do wzrostu gospodarczego poprzez dostarczanie dóbr publicznych

i rynkowych z zachowaniem unikalnych walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych dla przyszłych pokoleń (SZRWRI, 2012).

Edukacja na wsi zawsze odgrywała dwojaką rolę wobec środowiska, w jakim funkcjonowała. Z jednej strony, była „kanałem” awansu społecznego, z drugiej instrumentem wzmacniającym procesy społecznej i kulturowej marginalizacji wsi, co wynikało m.in. z niskiego poziomu oświaty, niskiej wartości wykształcenia, a także struktury szkolnictwa z dominującą pozycją szkół zawodowych (Rosner i Stanny 2014, s. 152). Przez wiele lat pójście na studia przez młodzież ze wsi oznaczało awans społeczny nie tyle związany bezpośrednio ze zdobyciem wykształcenia, ale z zajęciem korzystnej pozycji startowej do ułożenia sobie życia poza wsią. Wychodźstwo ze wsi dzięki wykształceniu dawało szansę na społeczne poważanie (Wasielewski 2013, s. 10). Możliwość awansu społecznego poprzez edukację pozostawała przez długi czas zasadniczo w zasięgu jedynie najbardziej ambitnych i zdolnych jednostek, które ostatecznie opuszczały wieś, osiedlając się w mieście i tworząc własną pozycję w strukturze społecznej (Rosner i Stanny 2014, s. 152).

Według teorii socjologicznej P. Bourdieu (Bourdieu i Passeron 2006, s. 25) na każdym etapie systemu edukacji dokonuje się „transformacja uwalniająca część populacji o małych szansach wyjściowych z determinizmu klasy pochodzenia i pierwotnych czynników warunkujących (płeć, miejsce zamieszkania)”. *Les héritiers* („diedzice”) to dzieci wyposażone w kapitał kulturowy, będące swego rodzaju sukcesorami rodzinnych biografii edukacyjnych. Dla nich uczestnictwo w kolejnych etapach edukacji stało się normalną drogą życiową, opartą na motywacji i wierze we własny sukces. Z kolei terminem *les miraculés* („cudaki”) nazwał autor synów z rodzin chłopskich i robotniczych, którzy mimo braku wstępnego uprzywilejowania, przekraczając bariery pochodzenia i miejsca zamieszkania, poddani mechanizmowi ostrej selekcji realizowali uniwersyteckie kariery (Bourdieu i Passeron 2006, s. 25). Konsekwencją takiego podejścia stawały się sytuacje takie, że dobrze wykształcona młodzież wiejska nie tylko nie utożsamiała się ze środowiskiem własnego pochodzenia, a nawet oddalała się od niego, a grupą odniesienia było dla niej miejskie środowisko inteligentkie (Wasielewski 2013, s. 10).

Powszechnie przyjmuje się założenie, że znaczący wpływ na kariery edukacyjne młodzieży miało środowisko zamieszkania i ich społeczne pochodzenie, a zasadnicze procesy różnicowania poziomu aspiracji edukacyjnych dotyczyły linii wieś – miasto, w obrębie statusu społeczno-ekonomicznego (wysoki – niski) oraz poziomu kapitału kulturowego, wynikającego z rodzinnych, w tym edukacyjnych biografii (Wasielewski 2009, s. 130). Biografia edukacyjna jest formą biografii tematycznej, a jednocześnie elementem biografii kompletnej, skoncentrowanej na pamięci przez jednostkę wydarzeń o znaczeniu edukacyjnym, zrealizowanych w ciągu całego życia lub wybranych jego etapów, np. udział w instytucjach edukacyjnych, szeroko pojmowane uczestnictwo w życiu. Indywidualna biografia edukacyjna stanowi połączenie jednostkowego życiowego doświadczenia i uczenia się, najczęściej pozostające ze sobą w silnym powiązaniu (Dubas i Stelmaszczyk 2014, s. 7). Rodzinność i przywiązanie, charakterystyczne dla wielopokoleniowych mieszkańców wsi, są związane ze swoistym odbiorem świata, a zwłaszcza najbliższego otoczenia. Wymaga on wielu kompromisów pomiędzy uznaniem i podporządkowaniem zasadom funkcjonowania wspólnoty oraz kreowaniem indywidualnych, autonomicznych postaw, odzwierciedlających współczesne procesy społeczne (Wójcik 2017, s. 168). Ogólna tendencja związana z biografiami edukacyjnymi jest zasadniczo bardzo podobna zarówno w przypadku wykształcenia ojców, jak i matek. Najczęściej dzieci powielają drogę edu-

kacyjną rodziców lub kończą edukację o jeden szczebel wyżej od swoich rodziców (GUS 2013). Zdaniem P. Bourdieu pochodzenie z rodziny profesorskiej nie gwarantuje wprawdzie osiągnięcia w życiu podobnego statusu jak rodzice, ale bardzo zwiększa takie prawdopodobieństwo (Bourdieu i Passeron 1990, s. 144). W tabeli 3 przedstawiono wyniki badań GUS (III kwartał 2011 r.) w zakresie oczekiwanego przez respondentów poziomu wykształcenia dzieci według opinii mieszkańców miast i wsi, natomiast w tabeli 4 przedstawiono przyczyny wyboru szkoły przez mieszkańców wsi w Polsce według typu szkoły (dane z III kwartału 2011 r.).

Niski status społeczno-ekonomiczny rodziny pochodzenia „wspomagany” niskim poziomem kapitału kulturowego determinował w największym stopniu aspiracje edukacyjne młodzieży, a tym samym ich życiowe losy (Borawska 2006). Ludzie mieszkający na ob-

Tabela 3. Oczekiwany poziom wykształcenia dzieci według miejsca zamieszkania (%)

Wyszczególnienie	Ogółem	Miasta	Wieś
Ogółem	100,00	100,00	100,00
Podstawowe lub gimnazjalne	.	.	.
Zasadnicze zawodowe	2,73	.	4,25*
Średnie lub policealne	17,57	11,82	24,61
Wyższe	74,53	82,68	64,57
Nie wiem	4,37	3,46	5,48

*dane GUS z III kwartału 2011 r.

Źródło: *Wybory ścieżki kształcenia...* (2013, s. 71).

Tabela 4. Przyczyny wyboru szkoły przez mieszkańców wsi w Polsce według typu szkoły*

Przyczyny wyboru szkoły	Typ szkoły			
	ogółem	zasadnicze zawodowe	średnie lub policealne	wyższe
Szczególne wartości wychowawcze	3,08	1,22*	3,74	4,55
Placówka dostosowana do szczególnych potrzeb zdrowotnych/edukacyjnych	2,79	2,22	3,57	2,36*
Wysoki poziom nauczania	1,32	1,41*	15,72	17,85
Możliwość kształcenia w oczekiwanym zawodzie/profilu nauki, odpowiedni program	35,40	36,60	29,92	42,28
Niskie koszty/opłaty	8,17	9,73	7,66	6,86
Jedyna placówka, do której dziecko zostało przyjęte	0,82	1,68*		
Aby uniknąć powołania do wojska	0,82		0,94*	
Dostępność (blisko miejsca zamieszkania/pracy)	15,89	20,17	16,43	9,28
Dogodne godziny zajęć	5,27	4,13	4,96	7,28
Inny powód	4,49	4,23	4,51	4,81
Trudno powiedzieć	3,08	3,37	3,66	
Nie dotyczy	8,87	14,50	8,39	2,01*

*dane GUS z III kwartału 2011 r.

Źródło: *Wybory ścieżki kształcenia...* (2013, s. 77–78).

szarach wiejskich są zazwyczaj uznawani za bardziej skłonnych do wczesnego kończenia nauki lub szkolenia (*Eurostat regional yearbook* 2017). Do tego dochodzi problem tzw. subiektywnej luki edukacyjnej, gdy oczekiwany poziom wykształcenia jest wyższy od osiągniętego (Kotowska i in. 2015, s. 2), a brak odpowiednich umiejętności i kwalifikacji edukacyjnych może ograniczać dostęp do różnych zawodów/karier. Opinie osób mieszkających w gospodarstwach domowych na wsi na temat wpływu wykształcenia na sytuację na rynku pracy według poziomu wykształcenia przedstawiono w tabeli 5.

Analiza danych zamieszczonych w tabeli 5 wskazuje na zależność udziału pozytywnych opinii mieszkańców wsi na temat wpływu wykształcenia od jego poziomu. Dotyczy to zasadniczo wszystkich uwzględnionych sfer oddziaływania: możliwości zdobycia pracy, wysokości zarobków, prestiżu społecznego, umiejętności radzenia sobie w życiu, satysfakcji osobistej, a także możliwości awansu/rozwoju zawodowego. Wśród mieszkańców wsi reprezentujących wykształcenie podstawowe i gimnazjalne respondenci w większości przypadków deklarowali raczej negatywny wpływ oraz brak wpływu na przedstawione obszary oddziaływania. Opinie o braku wpływu oraz raczej pozytywnym wpływie wybierały najczęściej osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz średnim i policealnym. Według opinii respondentów z wykształceniem wyższym zamieszkujących obszary wiejskie wykształcenie ma raczej pozytywny wpływ oraz zdecydowanie pozytywny wpływ zarówno na możliwość zdobycia pracy, jak i na wysokość zarobków, prestiż społeczny, umiejętność radzenia sobie w życiu, satysfakcję osobistą, a także na możliwość awansu/rozwoju zawodowego i konsekwencji. Jak podkreślają autorzy opracowania, wyniki badań przeprowadzonych m.in. w 1728 gospodarstwach domowych na obszarach wiejskich (łącznie 1234 osoby w wieku 18–34 lata, w tym 623 kobiety) skłaniają do bardziej pogłębionych analiz, uwzględniających nie tylko szanse edukacyjne, ale także związki pomiędzy ścieżkami kształcenia a jakością życia w ujęciu wieloaspektowym. Jednocześnie warto podkreślić, że mogą one posłużyć jako element kształtowania polityki w sferze szeroko rozumianej edukacji i jej związków z rynkiem pracy (GUS 2013).

Sz szczególnie wysokie wskaźniki osób wcześniej kończących naukę i niepracujących odnotowano na obszarach wiejskich w wielu państwach członkowskich UE, głównie na południu, na przykład w Bułgarii, Grecji, we Włoszech i Rumunii. W kilku państwach UE: we Francji, Niemczech, Belgii, Austrii oraz na Malcie, wskaźnik NEET był wyższy wśród mieszkańców miast (*Eurostat regional yearbook* 2017). W latach 2008–2017 wskaźnik osób wcześniej kończących naukę w UE-28 (zdefiniowany dla osób w wieku od 15 do 34 lat) osiągnął na obszarach wiejskich najwyższy poziom 18,8% w roku 2011 oraz 2013 (tab. 6).

W badanym okresie wskaźnik młodzieży NEET na obszarach wiejskich w Polsce wykazywał tendencję wzrostową aż do 2013 r., przynależąc wówczas i w 2017 r. zasadniczo do drugiej dziesiątki państw UE-28 (średnia UE-28 odpowiednio: 18,8% oraz 15,6%) z jego wysokim poziomem (w 2017 r. – po Bułgarii, Grecji, Włoszech, Rumunii, Chorwacji, Cyprze, Hiszpanii i Słowacji, Węgrzech i Łotwie). W kolejnych latach zauważyć należy zmniejszenie jego poziomu w różnym tempie zasadniczo w każdym państwie członkowskim. Przyczyn takiego stanu rzeczy należy poszukiwać na wielu płaszczyznach analizy. Przedstawione dane, dotyczące zarówno Polski, jak i pozostałych państw UE, stały się istotnym narzędziem informacyjnym w zakresie polityki aktywizacji ludzi młodych, zwłaszcza po upływie okresu obowiązkowej edukacji. Pojęcie „młodzież NEET”, mimo iż stanowi cenny dodatek do bardziej tradycyjnych wskaźników stosowanych do zrozumienia słabszej pozycji ekonomicznej i społecznej ludzi młodych, w tym także na obszarach wiejskich oraz

Tabela 5. Opinie osób mieszkających na wsi w Polsce na temat wpływu wykształcenia na sytuację na rynku pracy (według poziomu wykształcenia, dane GUS z III kwartału 2011 r.)

Wyszczególnienie	Wpływ wykształcenia na:					
	możliwość zdobywania pracy	wysokość zarobków	prestż społeczny	umiejętność radzenia sobie w życiu	satisfakcję osobistą	możliwość awansu/rozwoju zawodowego
Ogółem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
a – zdecydowanie negatywny wpływ	6,54	5,74	3,39	1,11*	2,84	5,53
b – raczej negatywny wpływ	14,44	15,86	10,43	3,66	8,99	13,21
c – nie ma wpływu	30,25	38,79	47,93	41,49	31,19	41,44
d – raczej pozytywny wpływ	30,42	23,12	22,04	36,29	35,27	19,77
e – zdecydowanie pozytywny wpływ	8,52	5,52	6,18	10,48	13,98	7,39
f – nie wiem, trudno powiedzieć	9,83	10,97	10,03	6,96	7,74	12,65
Podstawowe lub gimnazjalne	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
a	23,40	18,68	13,58	4,44	10,28	19,19
b	22,22	24,70	20,96	7,35	20,24	23,16
c	31,96	36,73	43,38	60,67	42,00	33,63
d	8,47	6,05*	6,73	13,82	12,15	8,05
e	.	.	.	2,62*	3,05*	.
f	12,55	13,09	14,08	11,09	12,28	14,17
Zasadnicze zawodowe	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
a	2,48*	3,24	.	.	.	3,03*
b	15,03	16,76	11,40	3,54	9,34	14,87
c	33,85	45,02	60,40	46,16	37,64	52,90
d	34,11	22,29	14,94	36,02	36,10	14,19
e	5,39	3,98	2,03*	6,91	7,78	2,72*
f	9,15	8,71	10,10	6,97	7,96	12,29
Średnie lub policealne	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
a	2,41*	1,84*
b	11,48	12,40	5,36	2,31*	3,63*	7,82
c	30,68	40,04	45,80	31,01	24,16	41,47
d	36,83	27,20	32,85	48,66	47,83	27,36
e	8,09	5,07	6,22	12,24	17,21	8,49
f	10,51	13,44	9,32	5,69	6,38	13,54
Wyższe	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
a
b	5,89*	5,57*
c	12,61	16,86	17,72	16,72	6,34*	14,86
d	41,76	47,68	47,70	46,65	42,47	41,49
e	34,30	21,30	30,30	33,27	47,98	31,54
f	5,44*	8,59*	.	.	.	8,83*

* dane GUS z III kwartału 2011 r.

Źródło: *Wybory ścieżki kształcenia...* (2013, s. 66–67).

Tabela 6. Młodzież niepracująca ani nieszkoląca się w wieku 15–34 lata na obszarach wiejskich UE (wskaźniki NEET,%) w latach 2008–2017

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
UE-28	15,5	17,6	18,4	18,8	18,6	18,8	18,3	17,5	17,0	15,6
UE-15	14,2	16,3	16,3	16,7	16,7	16,7	16,3	15,7	15,1	13,7
Belgia	13,4	14,1	14,5	13,9	12,3	12,0	12,2	12,4	10,7	10,0
Bułgaria	23,7	26,3	31,3	33,6	37,2	38,9	40,1	37,9	36,5	31,2
Czechy	14,0	16,1	16,5	15,3	15,6	15,7	15,1	14,5	13,7	12,2
Dania	6,4	7,7	9,1	9,1	9,2	9,8	9,6	10,2	9,6	11,3
Niemcy	12,3	12,2	11,2	10,2	8,9	8,5	8,3	8,2	8,8	8,2
Estonia	14,7	21,3	19,8	17,9	18,3	16,3	16,7	16,8	17,1	14,5
Irlandia	17,7	22,3	23,1	24,3	25,5	22,7	21,1	18,5	17,6	15,1
Grecja	21,6	20,0	24,1	28,4	33,4	35,5	33,3	31,9	31,0	29,5
Hiszpania	17,8	22,6	22,8	23,2	26,0	26,6	25,4	23,8	22,1	19,7
Francja	12,3	14,7	13,1	13,9	13,7	12,3	12,7	12,7	12,8	13,8
Chorwacja	:	:	:	:	23,0	26,6	26,2	25,6	25,0	21,1
Włochy	21,9	23,2	24,2	25,4	25,9	28,2	28,4	27,8	26,4	25,2
Cypr	14,3	15,3	14,8	16,9	19,6	23,8	21,5	20,4	20,8	20,2
Łotwa	16,2	21,1	21,2	20,8	20,3	19,1	18,4	16,8	17,4	17,3
Litwa	16,1	20,1	22,7	21,1	21,6	19,2	18,1	16,3	16,2	16,3
Luksemburg	11,1	10,0	9,3	9,1	7,8	8,0	7,5	7,3	7,1	6,6
Węgry	22,8	24,7	24,1	23,9	25,4	25,8	22,6	20,2	20,1	19,1
Malta	10,9	13,0	14,0	12,9	9,7	9,2	14,7	12,7	9,3	:
Holandia	5,0	5,9	5,8	7,1	6,3	8,0	7,6	6,4	5,9	5,9
Austria	8,6	8,8	8,8	7,9	6,9	7,5	7,6	7,3	6,6	7,0
Polska	16,7	17,9	18,5	19,1	19,8	20,9	20,1	19,0	18,4	17,2
Portugalia	12,7	13,3	14,6	16,9	17,8	17,1	15,7	15,3	13,7	12,3
Rumunia	:	19,1	23,1	24,7	24,8	25,1	25,3	25,2	25,9	23,0
Słowenia	7,4	8,9	9,4	10,0	12,2	12,7	13,2	12,2	10,0	8,8
Słowacja	19,6	21,1	23,4	23,2	24,3	24,3	23,7	21,4	19,5	19,7
Finlandia	10,7	13,1	12,6	11,9	13,1	13,0	13,7	15,0	14,6	13,3
Szwecja	8,4	10,4	8,8	8,1	9,5	9,0	8,6	8,2	7,9	8,1
Wielka Brytania	11,3	12,5	13,3	13,9	12,6	12,0	11,7	11,2	11,1	10,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Young people neither in employment nor in education and training by sex, age and degree of urbanisation (NEET rates)*, https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/edat_ifse_29 [12.09.2018]

ich uczestnictwa w rynku pracy i włączenia społecznego wymaga, ze względu na niejednorodność populacji, którą obejmuje, kontynuowania badań z uwzględnieniem owego krytycznego podejścia (Eurofound 2016, *Analiza różnorodności...*). Wskaźnik NEET może służyć uwzględnieniu w debacie na temat polityki aktywności na rynku edukacji i pracy

podgrup szczególnie „narażonych” na marginalizację, np. młodych matek, młodzieży niepełnosprawnej czy też młodych opiekunów osób chorych i niepełnosprawnych.

Podsumowanie

W dokumentach strategicznych UE-28 i poszczególnych państw członków Wspólnoty zagadnienie aktywności edukacyjnej i zawodowej zajmuje ważne miejsce, stając się także istotnym tematem publicznej debaty. Jej celem jest wypracowanie skutecznych narzędzi aktywizacji młodych ludzi ze szczególnym zwróceniem uwagi na grupę młodzieży NEET (15–29/34 lata) i jej poszczególne, niejednorodne podgrupy, których przynależność do tej kategorii nie w każdym przypadku ma charakter dobrowolny. Jedną z płaszczyzn analizy jest kryterium miejsca zamieszkania.

Potwierdzona badaniami słabsza pozycja młodzieży z obszarów wiejskich w Polsce w stosunku do innych państw UE, ale także młodych mieszkańców miast (z grupy NEET), pomimo zmieniającej się tendencji w tym zakresie, wymaga nie tylko rozpoznania zróżnicowanych przyczyn ich występowania (np. w kontekście biografii edukacyjnych rodziców), ale także podjęcia skutecznych działań aktywizujących. Jest to tym bardziej uzasadnione, gdyż młodzież zamieszkująca obszary wiejskie jest postrzegana jako bardziej skłonna do rezygnacji z uczestnictwa w różnych formach edukacji, aczkolwiek luka we wskaźniku NEET rozpatrywanym w badanym okresie ze względu na miejsce zamieszkania ulegała zmniejszeniu. Zróżnicowane systemy edukacyjne i wartość dodana, wynikająca z poziomu wykształcenia stają się w konsekwencji istotną barierą w analizie porównawczej i wyciągnięciu uogólniających wspólnych wniosków. Jej kontynuacja wymaga zatem bardziej pogłębionych, wielopłaszczyznowych badań.

Bibliografia

- Andrews L.**, 2018, *#YouthReport2018: Generation jobless and the high inequality economy*, <http://www.bizcommunity.com/Article/196/19/181515.html> [15.11.2018].
- Balcerowicz-Szkutnik M., Wąsowicz J.**, 2017, *Pokolenie NEETs na rynku pracy – aktualne problemy*, *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 312, s. 7–17.
- Dubas E., Stelmaszczyk J.** (red.), 2014, *Biografie edukacyjne. Wybrane konteksty*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 7.
- Borawska B.**, 2006, *Ja siebie nie widziałam na wsi (O awansie edukacyjnym młodzieży wiejskiej w okresie zmiany systemowej)*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- Bourdieu P., Passeron J.C.**, 2006, *Reprodukcja. Elementy teorii systemu nauczania*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Czapiewska G.**, 2015, *Wybrane inicjatywy z zakresu wspierania edukacji i ich wpływ na rozwój społeczno-ekonomiczny obszarów wiejskich Pomorza*, *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica*, 20, s. 101–117.
- Elder S.**, 2015, *What Does Neets Mean and Why Is the Concept So Easily Misinterpreted?*, *International Labour Office, Technical Brief*, 1, s. 1–13.

- Eurofund, 2016, *Analiza różnorodności młodzieży NEET*, Europejska Fundacja na rzecz Poprawy Warunków Życia i Pracy, https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1602pl1.pdf [15.11.2018].
- Eurofund, 2016, *Exploring the diversity of NEETs: Country profiles*, <https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef1602en2.pdf> [11.06.2018].
- Europa 2020, 2010, *Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, COM (2010) 2020, Bruksela.
- Eurostat regional yearbook. 2017 edition, 2017, Publications office of the European Union, Luxembourg.
- Eurostat regional yearbook. 2018 edition, 2018, Publications office of the European Union, Luxembourg.
- Fedyszak-Radziejowska B.**, 2005, (red.), *Proces demarginalizacji polskiej wsi. Programy pomocowe, liderzy, elity i organizacje pozarządowe*, ISP, Warszawa.
- Furlong A.**, 2006, *Not a very NEET solution: representing problematic labour market transitions among early school-leavers*, *Work, Employment and Society*, 20, 3, s. 553–569.
- Grabowska I., Kotowska I.E., Panek T.**, 2015, *Edukacja* [w:] J. Czapiński, T. Panek (red.), *Diagnoza Społeczna 2015. Warunki i jakość życia Polaków*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa.
- Jeżowski A.**, 2012, *Ekonomika oświaty w zarządzaniu szkołą*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Kaczmarczyk K.**, 2016, *Bierność i bezrobocie młodzieży w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Kaleta A.**, 1996, *Rewitalizacja obszarów rustykalnych Europy*, t. 1, *Społeczność lokalna*, Ossolineum, Wrocław-Warszawa-Kraków.
- Kaleta A.**, 1998, *Rewitalizacja obszarów rustykalnych Europy*, t. 3, *Aktywizacja społeczności lokalnych*, Ossolineum, Wrocław-Warszawa-Kraków.
- Kłodziński M.**, 2001, *Problemy przekształceń obszarów wiejskich w kierunku wielofunkcyjności*, [w:] I. Bukraba-Rylska, A. Rosner (red.), *Wieś rolnictwo na przełomie wieków*, IRWiR PAN, Warszawa.
- Kotowska I.E., Minkiewicz B., Saczuk K., Łątkowski W.**, 2015, *Subiektywna luka edukacyjna aktywność edukacyjna dorosłych*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa.
- Mascherini M., Ledermaier S.**, 2016, *Exploring the diversity of NEETs*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Quality of life indicators – education*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Quality_of_life_indicators_-_education#Early_leavers:_Spain.2C_Malta.2C_Romania_and_Slovakia_below_national_2020_targets [06.08.2018].
- Participation rate of young people in education and training by sex, age and labour status (incl. NEET rates)*, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction>. [12.09.2018].
- Rogozińska-Pawełczyk A.**, 2014, *Pokolenie NEET czyli młodzież bez pracy, nauki i szkolenia: charakterystyka, koszty i rozwiązania polityczne na przykładzie Europy*, [w:] A. Rogozińska-Pawełczyk (red.), *Pokolenia na rynku pracy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 111–126.
- Rosner A., Stanny M.**, 2014, *Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap I – Przestrzenne zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich w 2010 roku*, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa.
- Serafin-Juszczak B.**, 2014, *NEET – nowa kategoria młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym*, *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica*, 49, s. 45–61.
- Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, 2017, Uchwała Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r., Monitor Polski, Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, dnia 15 marca 2017, poz. 260.

- Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020*, Uchwała Nr 104 Rady Ministrów z dnia 18 czerwca 2013 r., Monitor Polski, Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, dnia 7 sierpnia 2013 r., poz. 640.
- SZRWRiR, 2012, *Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa na lata 2012–2020*, Uchwała Nr 163 Rady Ministrów z dnia 25 kwietnia 2012 r., Monitor Polski, Dziennik Urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, dnia 9 listopada 2012 r., poz. 839.
- Szczeńsiak M., Rondón G.**, 2011, *Pokolenie „ani-ani”: o młodzieży, która się nie uczy, nie pracuje i nie dba o samokształcenie*, Psychologia Społeczna, 6, 3 (18), s. 241–251.
- The transition from education to work*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Statistics_on_young_people_neither_in_employment_nor_in_education_or_training#NEETs:_analysis_by_degree_of_urbanisation [25.10.2018].
- Wasielewski K.**, 2009, *Aspiracje edukacyjne młodzieży a środowisko szkolne, rodzinne i lokalne. Raport z badań*, Wieś i Rolnictwo, 4 (145), s. 129–143.
- Wasielewski K.**, 2013, *Młodzież wiejska na uniwersytecie. Droga na studia, mechanizmy alokacji, postawy wobec studiów*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- Wójcik M.**, 2017, *Wiedza jako zasób lokalny w środowisku społecznym wsi. Przypadek rodzin rolniczych*, Studia Obszarów Wiejskich, 46, s. 159–169.
- Wybory ścieżki kształcenia a sytuacja zawodowa Polaków*, 2013, GUS, Warszawa.
- Wykształcenie a sytuacja na rynku pracy*, 2011, [w:] M. Federowicz, M. Sitek (red.), *Społeczeństwo w drodze do wiedzy. Raport o stanie edukacji 2010*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa, s. 242–256.
- Young people neither in employment nor in education and training by sex, age and degree of urbanisation (NEET rates)*, https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/edat_lfse_29 [12.09.2018].
- Zabłocki G.**, 2004, *Rozwój zrównoważony – idee, efekty, kontrowersje*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.

Summary

The level of education as a component of competence may play an important role in determining the chances of social and material success, as well as raising the living standards, forming conditions for economic growth. This finds its reflection in the EU strategic documents, which lays the foundations for opening a public debate.

It is commonly accepted that the level of education stands behind the heritage and thus, a significant role is played by the parents' educational lifelines. Population inhabiting rural areas is presented in the subject literature as a community usually more inclined towards ending their education as early as possible and displaying professional passivity.

The aim of the article is to identify the scale of the phenomenon concerning professional and educational inactive young people aged 15–34 in Poland and in the EU (the so-called NEET – Not in Education, Employment, or Training), particularly in rural areas, in the context of rural inhabitants' opinions, concerning the impact of education on their situation and expectations relating to the sphere of their children's education. For the purpose of the study the non-reactive method of the existing data analysis (desk research) was used. Basing upon the study of the subject literature and analysis of articles provided by experts, information was collected on the essence of the NEET population and

its subgroups. Reasons behind the educational and professional inactivity of the youth were identified. Reports published by the Eurostat, Poland's statistics in form of *Diagnoza społeczna 2015* results and reports by the Institute of Educational Studies comprised the source of information.

For a relatively long time the possibility of social advancement owing to education remained within the reach of solely the most ambitious individuals who left the country as *les miraculés* or *les héritiers* – “heirs” equipped in culture capital, successors to family educational biographies.

There appear substantial differences in this sphere between individual EU member states, which can reach several dozen percent. In the comparative analysis, the NEET population inhabiting rural areas of Poland comprised over 16% in 2008, almost 21% in 2013 and over 17% in 2017. The attempt of diagnosing poses a strategic challenge to the rural EU areas as regards the selection of appropriate solutions resulting from the specificity of the motives for belonging to the NEET group.

Key words: strategy, education, professional passivity, NEET.